

MESNEVİ'DE *ASHAB-I KEHF KISSASI* VE TEFSİRİ

Harun ŞAHİN*

"*Ashab-ı Kehf*", 'mağara arkadaşları' veya 'mağarada uyuyanlar' olarak bilinen bir grup mümin genç hakkında kullanılan bir tabirdir. Kur'an-ı Kerim'in onsekizinci suresinde (Kehf Suresi) anlatılan ve sureye adını veren bu olay, Allah inancına sırt çevirip putperestliğe saplanan kavimlerini terk ederek şehirden ayrılan ve bir mağaraya sığınan, hâlleriyle insanlara Ahiret inancı ve ölümden sonra dirilme hususunda ibret olan genç müminlerin hikâyesidir.¹

"*Ashabu'l-Kehf ve'r-Rakim*" yani 'mağara ve kitabe halkı' diye de bilinen bu insanlar, içinde yaşadıkları toplumun inançlarını reddedip Allah'ın emir ve yasaklarından yana olduklarını belirttiklerinden, Roma askerî valisi tarafından takibata uğratılmış ve inançlarından dolayı cezalandırılmak istenmişlerdi. Böyle bir cezaya çarptırılmak istemeyen bu müminler şehirlerini gizlice terk ederek şehrin yakınlarında bulunan bir mağaraya girip saklanmışlardı.

Tarih ve tefsir kitaplarında yaygın olan rivayete göre bu olay, Anadolu'nun Roma hâkimiyeti altında bulunduğu milâdî üçüncü asrın ikinci yarısına Tarsus civarında meydana gelmiştir. Bölge valisi olan Decius, (bazı rivayetlerde Dekyanus) bu gençleri çağırarak, inançlarından vazgeçmelerini istemiş, aksi takdirde onları öldüreceğini söylemişti. Bu mümin gençler inançlarının doğru, insanın kendi yaptığı cansız bir puta saygı göstermesinin ise yanlış ve batıl bir inanç olduğunu söyleyerek, dinlerinden dönmeyeceklerini söyleyip şehirden uzaklaşmışlardı.

Mümin gençler şehir dışında peşlerine takılan bir köpekle birlikte, civardaki bir dağın eteğinde bulunan mağaraya saklandılar. Kur'anî ifadeyle: "Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Buna dokuz daha eklediler."² Burada üç yüz dokuz yıl müddetle uykuya dalan bu gençler, Allah'ın lûtfu ve mucizesiyle bu müddet içinde vücutları çürümesin diye sağa sola çevrilip yaşatılmışlardır. Bu müddetin sonunda bir gün ikindi vakti sıralarında uyanıverdiler. Uyandıklarında kendilerini sanki bir gün kadar uyumuş hissettiler. Onların şehirden çıkıp gitmelerinden sonra olay unutulmuş ve üzerinden birçok hâdiseler gelip geçmişti. Uyandıklarında kendilerini aç hisseden bu gençler aralarından bir arkadaşlarını yiyecek alması için ellerindeki para ile şehre gönderirler.

* Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ Ağrakça, Ahmed, *Ashabu'l-Kehf*, Şamil İslam Ansiklopedisi.

² *Kehf Suresi*,18:25

Yemliha adındaki bu genç, şehre yaklaştıkça şaşırır. Yollar ve şehrin etrafı bir hayli değişmiştir.¹

O dönemlerde Hıristiyanlara büyük eziyetler çektiren Decius (Dekyanos) devri üzerinden çok zaman geçmiştir. Şehre gelen Yemliha ekmek almak isterken, elindeki parayı gören fırıncı bu gencin elbiselerinden şüphelenir ve elindeki paraya bakıp define bulduğunu zannederek onu ilgililere şikâyet eder. Üç yüz küsur yıl öncesinin parasıyla gayet tabii bir şekilde alış-veriş yapmak isteyen bu adamın hâli tuhaf görülünce, hükümdarın huzuruna götürülür. O dönemde büyük bir ihtimalle Theodaius hüküm sürmekteydi. Yemliha kendi bildiklerine göre bir gün önce başlarına gelen olayı anlatır. Fakat o dönemde putperestliğin yerini Hıristiyanlık almış, öldükten sonraki dirilmeye iman eden bir toplum ortaya çıkmıştı.

Yemliha'nın anlattıkları, kendilerine enteresan gelen şehir halkı, hükümdarlarıyla birlikte mağaranın bulunduğu yere, diğer gençlerin yanına giderler. Mağaraya vardıklarında Yemliha ve arkadaşları yanlarındaki köpekle birlikte birden ortadan kaybolurlar. Mağaranın kapısı önünde bir mabed yaptıran hükümdar bu mağarayı kutsal bir yer olarak ilan eder. Bu olay üzerine Ahiret inancı gittikçe kuvvet kazanır. Bir çok insan kıyamete, öldükten sonra dirilmeye iman etmeğe başlamıştır.

Bunların kesin olarak kaç kişi oldukları hususu ihtilafıdır. Kaynaklarda bunların isimlerinin şöyle yazıldığını görüyoruz: Yemliha, Mekselina, Meslina, Memuş, Debermuş, Sazenus ve Kefetatayyüş. Köpeklerinin de *Kıtmir* adını taşıdığı ifade edilir. Elmalılı Hamdi Yazır, bu kişilerin (gençlerin) isimlerinin, sayılarının ve ülkelerinin önemli olmadığını, önemli olanın kıssadan alınacak ibretlerin olduğunu belirtmiştir.² Olayın Tarsus civarında meydana geldiği inanılıyorsa da; Elbistan'da, Maraş'ta hatta Doğu Türkistan'ın Urumci bölgesinde meydana geldiğine dair rivayetler vardır. Hıristiyanlar ise bu olayın Ayasuluk kilisesinde vuku bulduğuna inanırlar.

Meşhur Alman Müsteşrik Rudi Paret'e göre Ashab-ı Kehf anlatımları çeşitli doğu ve batı literatürlerinde geçmektedir, batıda özellikle Yunan (Grek) ve Süryani literatürlerinde geçmektedir. Grek versiyonunun en ilk versiyon olduğu öne çıkmaktadır.³

Bu olayın nerede meydana geldiği önemli değildir. Önemli olan bu Kur'anî kıssanın Ahiret inancını kuvvetlendirmesi ve insanları buna davetidir.⁴

Mevlana'nın *Ashab-ı Kehf* Kıssası Üzerine Yorumları

Biz bu çalışmamızda konuyu incelerken, Mesnevi mütercimi ve şarihi, Veled İzbudak'ın "Mesnevi-i Şerif" adlı eserini başlıca referans olarak alacağız. Mevlana, Mesnevisi'ndeki diğer kıssaları tahlil ederken izlediği yolu bu kıssada da izlemiştir.

¹ Ağrakça, Ahmed, *Ashabu'l Khef*, Şamil İslam Ansiklopedisi,

² Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş. Ankara, t.y.

³ Paret, Rudi, *Ashab al-Kahf*, Encyclopedia of Islam, Second Edition.

⁴ Ağrakça, Ahmed, *Ashabu'l Khef*, Şamil İslam Ansiklopedisi,

Yani, kıssaları bir araç olarak kullanıp, onlar üzerinden Kur'an'ın nefis ve ruh terbiyesi babından olan ilke ve düsturlarına muhataplarının dikkatini çekmek istemiştir.

Mevlana, eserlerinde ele aldığı bir konuyu desteklemesi için bir ayeti şahid olarak getirir. Ayetin lafzını verip geçtiği gibi, ayeti mealen de iktibas ederek konuya devam eder. Bazı durumlarda ise, ayetin tefsirini de ele alır. Bu durumda, “*mevzui tefsir*” türünden tefsirler yapar. Bu esnada ayeti, bazen rivayet, bazen dirayet, bazen işaret, bazen de her ikisi veya üçüyle, aynı anda yorumlar.¹

Mevlana, Kıssa üzerindeki yorumlarına şu beyitle başlar:

“Eshab-ı Kehf'in köpeğine el verilince, dünyadaki bütün aslanların başları alçaldı, (o köpeğin önünde baş eğdi)”²

Mesnevi şarihlerinden, Tahirü'l Mevlevi bu beytin şerhini yaparken, diyor ki:

Şeyh Sadi bir şiirinde : “Lut aleyhisselamın haremi yani eşi, kötülere taraftar olduğu ve onların helakine acıdığı için peygamber ailesine mensubiyet şerefi zayı oldu. Eshab-ı Kehf'in köpeği ise birkaç gün iyilerin izini takip ettiği için adam sırasına geçti” demektedir.³

Mevlana uykudaki haller ve velilerin uykusu konusunda da şunları söylemektedir:

“Uykuda duygularını taşımazsın, duygular seni taşır. Bu yorgunluk, bitkinlik gider, eziyetten, sıkıntıdan kurtulursun.

Sen uyku halini, velilerin uyanırken de duygularını taşımamaları halinde bir çeşni bil.

Be inatçı; veliler, Eshab-ı Kehf'dir. Ayakta olsalar da, yürüyüp gezseler de uykudadırlar.

Tanrı, onları, kendilerinin haberi olmadan işletir; sağa sola çevirir.

O sağa çevrilme nedir? İyi iş. Ya sola çevrilme? O da bedene, varlığa ait işler. (yani kötü işler)”⁴

Veled İzbudak bu beyiti şerh ederken der ki: “Eshab-ı Kehf, mağaralarında uyurlarken beyitte, âyetten alınarak söylendiği gibi güneş, üstlerine vurmaz, doğunca mağaranın sağına, batarken de soluna dokunurdu.”⁵

Mevlana, Ashab-ı Kehf ile bağlantılı olarak kötü dostla olan ünsiyetin zararları konusunda da şunları söylemektedir:

“Fakat gözün aykırı bir dost görünce başını, yüzünü yorgana çekti.

¹ Güllüce, Veysel, *Kur'an Tefsiri Açısından Mesnevi*, s.52, Ötüken Neşriyat A.Ş. İstanbul, 1999

² İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.1, No:1020 (www.semazen.net)

³ Tahirü'l Mevlevi, *Mesnevi*, (Terceme ve Şerh) c1. s.573

⁴ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.1, No:3185

⁵ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.1, 3185 nolu beytin dipnotu (B. 3006). Ayrıca bakınız: *Kehf Suresi*, 18: 17

“Kötü dostla ünsiyet, belâya bulaşmaktır. Mademki o geldi, bana uyumak düşer. Uyuyayım da Eshabı Kehf'ten olayım. O sıkıntıda o minnette mahpus kalmak, Dıkyanus'tan iyi” dedi.

Eshab-ı Kehf'in uyanıklığı, Dıkyanus'a kulluk etmektir. Fakat uykuları; şereflerini, haysiyetlerini korumuş oldu.

Bilgiyle uyumak uyanıklıktır. Vay bilgisizle oturan uyanık kişiye !”¹

“Eshabı Kehf'in köpeğine onlardan öyle bir huy sirayet etti ki sonunda Allah'ı aramaya koyuldu.

Kalpte her an bir çeşit şey baş gösterir. İnsan bazen şeytanlaşır, bazen melekleşir, bazen tuzak kesilir, bazen yırtıcı hayvan!

Aslanların bildiği o acayip ormandan, gönüller tuzağına gizli bir yolu bulunan o meşelikten,

İçten içe hırsızlık et, can mercanını çal! Ey köpekten aşağı, âriflerin gönüllerinden o mercanı elde et!”²

“O gizlice niyazın, o önü sonu anman yok mu?

İşte sâf, halis ve hüznü dua odur.

“Ey Allah'ım ey feryadıma erişen, ey yardımcım” demendir.

Allah yolunda köpeğin sesi bile Allah cezbisiyledir. Çünkü Allah'a her yönelen, bir yol kesicinin esiridir.

Eshabı Kehf'in köpeği gibi... pis şeyden kurtulunca padişahlar sofrasının başına oturdu.

Mağaranın önünde kıyamete kadar dağarcıksız, heybesiz ârifcesine rahmet lokmasını, rahmet suyunu yiyip içmekte.”³

Mevlana, aşağıdaki yorumlarında güçlüklerle karşı sabır ve ihtiyatla mücadele etmenin önemi sadedinde şöyle demektedir:

“Nice köpek postuna bürünmüş adsız sansız kişiler var ki perde ardında şarapsız kalmazlar.

Oğul, bu şarap, için can ver. Savaşsız, sabırsız yenme, yani zafer olur mu hiç?

Bunun için sabır güç bir şey değildir. Sabret, sabır, güçlüklerin, sıkıntıların anahtarıdır.

Bu pusudan sabır ve ihtiyat etmeksizin kimse kurtulmadı. Sabır da ihtiyatın eli ayağıdır.

¹ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.2, No: 35

² İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.2, No: 1425

³ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.3, No: 205

İhtiyatta bulun, bu zehirli otu yeme. İhtiyata riayet, peygamberlerin kuvvetinden, nurundandır.”¹

“Şükretmiyorsun, nâil olduğun nimetleri unutmuşsun. Bu unutuş, o bal yediğin zamanları hatırına bile getirmiyor.

O kapıda dön, dolaş *Eshabı Kehf*'in köpeğiyle kapı yoldaşıysan köpekten aşağı olma.”²

Yine Mevlana görülen nimete şükran ve sadakat konusunda der ki;

“Köpekler bile, gönlünü ilk eve bağla diye köpeklere nasihat ederler.

Kemik yediğin ilk kapıya sıkı bağlan, hak gözetmeyi terketme derler.

Edeplensin de oraya gitsin, kurtuluşu o ilk kapıda bulsun diye onu ısırlarlar.

A azgın köpek, velinimetine isyan etme.

Halka gibi o kapıya bağlan. O kapıda bekçilik et, o kapıda çevik davran, o kapıda sığra.”³

“Vefasızlığını apaçık gösterme, beyhude yere vefasızlığı fâş etme.

Köpeklerin âdeti vefakârlıktır. Yürü be, bari köpeklerin adını kötüye çıkarma derler.

Ulu Allah bile vefakârlıkla öğündü de “ Bizden gayrı ahdine kim vefa eder ki?” dedi.

Hakları reddettikten, saymadıktan sonra isteğin kadar vefakâr ol. Bil ki bu vefa, vefasızlığın ta kendisidir.

Çünkü hiç kimse Allah hakkından daha ziyade hak sahibi değildir ki.”⁴

“Bir adamın gönlü maymun gönlüne döndü mü bedeni de maymunun gönlünden daha aşağı olur.

O eşeğin gönlü de hakikatten haberdar olsaydı, bir hünere nail olmuş bulunsaydı sureti yüzünden hor olur muydu hiç?

Mevlana, önemli olanın suret değil, kalp güzelliği ve huy güzelliği olduğunu belirterek şöyle demektedir:

Ashabı Kehf'in köpeğinin huyu iyiydi, fakat sureti, köpek suretindeydi. Fakat bu sureti, ona bir noksan verdi mi?”⁵

“Arkamdaki bu mahfe, gâh ağır gelip beni bu yana çekmede, gâh öbür tarafa yanlayıp beni o yana sürüklemeye.

¹ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.3, No: 210

² İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.3, No: 310

³ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.3, No: 315

⁴ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.3, No: 320

⁵ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.4, No: 2595

Bu uygunsuz yükü sırtımdan al da iyi kişilerin bahçelerini göreyim.

Uyanık olarak değil de *Ashabı Kehf* gibi uykuda olarak cömertlik bahçesinde yayılayım.

Sağıma, soluma yatıp uyuyayım, fakat rastgele yuvarlanayım.

Sağıma da dönersem senin döndürmenle döneyim, soluma da dönersem senin döndürmenle.”¹

“Yüz binlerce yıldır havadaki zerreler gibi ihtiyarsızdım.

O zamanı ve o hali unuttum ama uykuda bu âlemden göçüp gitmem, bana o âlemden bir armağan.

Uyku zamanı bu dört unsur çarmıhından kurtulur, şu daracık yurttan can yaylasına sıçrar, çıkarım.

Uyku dadısından o geçmiş günlerin sütünü içerim ey bir şeye ihtiyacı olmayan ve herkes kendisine muhtaç olan Allah.

Bütün âlem, kendi ihtiyarından, kendi varlığından sarhoşluk âlemine kaçmaktadır.”²

“Kurt, ayı ve aslan bile aşk nedir, biliyor. Artık aşktan kör olan kişi köpekten de aşağıdır.

Köpekte aşk damarı olmasaydı Ashabı Kehf’in köpeği, kala... erbabını arar mıydı hiç?”³

“Şöhret olmamıştır ama âlemde onun cinsinden çok köpekler vardır.

Sense kendi cinsinden olandan bile bir koku almadın. Artık kurtla koyundan aşk kokusunu nereden alacaksın?

Aşk olmasaydı, varlık nereden olurdu? Ekmek nasıl olur da gelir senin vücuduna katılırdı?

Ekmek varlığa katıldı neden? Aşktan, istekten. Yoksa ekmeğin can olmasına yol var mı?

Aşk, ölü olan ekmeği can haline getirir, fani olan canı ebedileştirir.”⁴

“Bu suretle herkes, şarap, çalgı gibi şeylere düşer de kendi aklından bir an olsun kurtulmaya çalışır.

Herkes bilir ki bu varlık tuzaktır. İnsanın kendi ihtiyarı ile bir şeyi düşünmesi, bir şeyi anması Cehennem’dir âdeta.

¹ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.4, No: 215

² İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.4, No: 220

³ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.5, No: 2005

⁴ İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi*, c.5, No: 2010

Onun için herkes varlığından, kendiliğinden geçme âlemine yahut sarhoşluğa kaçır, yahut da bir işe koyulup kendini unuttur.

Fakat yine bu âlemden kendini çeker, varlık âlemine gelirsin. Çünkü o kendini unutmaya âlemine Allah fermanı olmadan gitmiştik.”¹

Yine Mevlana, kendisine has üslubu olan, kıssadan dersler çıkarıp onu kendi zamanına (ve bugüne) uyarlamayı, o kıssadan kendi zamanına da bir hisse çıkarmayı ihmal etmez ve şöyle der:

“Dünyada bugün bile nice Ashab-ı Kehf vardır ki, belki senin yanı başında, karşındadır. Onlara yâr olan dost da, şimdi mağarada onlarla sohbettedir. Fakat senin gözün ve kulağın mühürlü olduğu için bundan sana ne fayda...”² (Mesnevî, c. 1, 388-406)

Mevlana yine devamlı;

“Kendini bu düşüncelere verme; uykuya dal! Uykuya dal da, bomboş fasit düşüncelerden kurtul!

Uyku içinde iken gafletten uyanırsın, başkaldırırsın; manevî uyanıklık elde edersin! Ey hoca! Çabuk, o *Ashab-ı Kehf* gibi kalk, yürü; sen uyanık ol; fakat, seni görenler uyur sansınlar!”³ demektedir.

Mevlana aşağıdaki beytinde de Allah’ın yardımı ve lütfunun neye tecelli ederse onu şerefliendirdiği, bu lütufa muhatap olanın bir köpek dahi olsa yüreceğini ifade ederek şöyle der;

“Allâh’ın lütuf güneşi, güzellik güneşi ışığını nereye düşürürse, orası nurlanır, güzelleşir; ister köpek olsun, ister at olsun yücelir, değer kazanır; Ashabı Kehf’in köpeğine döner!

“Hakk’ın lütuf ışığını da, aynı ışık olarak görme! O ışık; taşa da düşer, la’le de düşer; yani, ezeldaki istidada göre herkes o ışıktan ilahî feyze, tevfiğe mazhar olur!”⁴

Mevlana uyumayı, ve İlahî aşkı, arınma ve sadelik, masumluk olarak görüyor. *Ashabı Kehf*’in köpeğini de bir sadakat nişanesi olarak görmektedir ve müride de bunu örnek göstermektedir.

Sonuç

Mevlana, Mesnevî’inde geçmiş peygamber ve milletlere ait kıssalara sıklıkla yer vermiştir. Mevlana’ya göre kıssaları anlatmaktan maksat, muhatabın ondan kendisine bir hisse, bir ibret çıkarmasını sağlamaktır. Bunu kendisi şöyle ifade eder:

¹ İzbudak, Veled, *Mesnevî-i Şerif Tercemesi*, c.5, no: 225

² Can, Şefik, *Mesnevî Şerhi*, c. 1, No: 405

³ Can, Şefik, *Mesnevî Şerhi*, c. 1, No: 4459

⁴ Can, Şefik, *Mesnevî Şerhi*, c. 3, No: 3451

“Firavun’un işi sende de var, bir bak. Lakin senin ejderhan kuyuda mahbus.

Eyvahlar olsun! Bunlar hep senin hallerindi. Hayalin Firavun’a gitti, ona ait sandın.

Sana senden bahsedilince sıkılır, başkasının hikâyesinden hoşlanırsın!

Mel’un nefsin seni nasıl da harab ediyor, bu kötü arkadaşın seni Hak’tan uzaklaştırıyor.

Senin ateşin de Firavun’ununki gibi odun yok. Zira onun gibi fırsat ve imkana sahip değilsin.”¹

Asbab-ı Kehf kıssasına yaptığı yorumlarda da gördüğümüz gibi, Mevlana’nın devamlı olarak üzerinde vurgu yaptığı nokta; ruh ve nefis terbiyesidir. “*Kur’an Tefsiri Açısından Mesnevi*” konulu doktora çalışması yapan Dr. Veysel Güllüce’nin de belirttiği gibi:

“Mevlana’nın en çok tefsir ettiği ayetler, Kur’an’ın özü sayılan, insanların erdemli olmalarından ve yaratılış gayesinden bahseden ayetlerdir. O, Kur’an’ın etimolojik, fihhi, tarihi, kelami ve edebi yönleriyle pek ilgilenmez. Onun ilgilendiği asıl husus, Kur’an’ın iniş gayesi, insan ruhunu ilgilendiren bölümleri ve ayetlerin *işari* manalarıdır. Mevlana’nın tefsir metodu bir öğüt ve nasihat metodudur. O, ayetleri hikmetli hikâyelerle izah ederek, ayetlerden öğüt almayı gaye edinir.”²

Kur’an’da geçen kıssaların nasıl anlaşılması gerektiği konusunda da şunları söylemektedir:

Peygamberlerin *Kur’ân’da* bulunan kıssalarını okur, *Kur’ân’ın* emirlerini yaşarsan, can kuşuna, ten kafesi dar gelmeğe başlar.³

Sonuç olarak; Mevlana, Kur’an’ın kısmi bir *işari* tefsiri sayılan *Mesnevi*’sinde, Kur’an’da sıklıkla geçen kıssaları yorumlayarak, muhatabın anlatılan olaylardan ibret almasını, hatta bazen muhatabın kendisini kıssanın öznesi yerine koyarak bir nefis muhasebesi yapmasını istemiş ve bu vesileyle de istikametini düzgün tutarak yaşamasını istemiştir.

¹ Nahifi, Süleyman, *Mesnevi-i Şerif*, (Mütercim), Sadeleştiren: Prof. Dr. Amil Çelebioğlu, Timaş Yayınları, İstanbul 2007

² Güllüce, *Veysel, Kur’an Tefsiri Açısından Mesnevi*, s.51, Ötüken Neşriyat A.Ş. İstanbul, 1999

³ Can, Şefik, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi ve Şerh*, c. 1, beyit no: 1540

Kaynakça

- Kur'an-ı Kerim Meali, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Halil Altuntaş, Dr. Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, 8. Baskı, Ankara, 2005.
- Ağırakça, Ahmed, *Ashâbu'l-Kehf*, Şamil İslam Ansiklopedisi.
- Can, Şefik, *Mesnevi-i Şerif Tercemesi ve Şerhi* (3 Cilt) CD Versionu.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, (Şerheden), *Mesnevi ve Şerhi*, TC. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2000.
- Güllüce, Veysel, *Kur'an Tefsiri Açısından Mesnevi*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1999.
- İzbudak, Veled, *Mesnevi-i Şerif*, (www.semazen.net)
- Nahifi, Süleyman, *Mesnevi-i Şerif*, (Mütercim), Sadeleştiren: Prof. Dr. Amil Çelebioğlu, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.
- Paret, Rudi, *Ashab al-Kahf*, Encyclopedia of Islam, Second Edition.
- Tahiru'l Mevlevi, *Mesnevi* (Terceme ve Şerheden), Selam Yayınları, Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1964
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., Ankara, t.y.